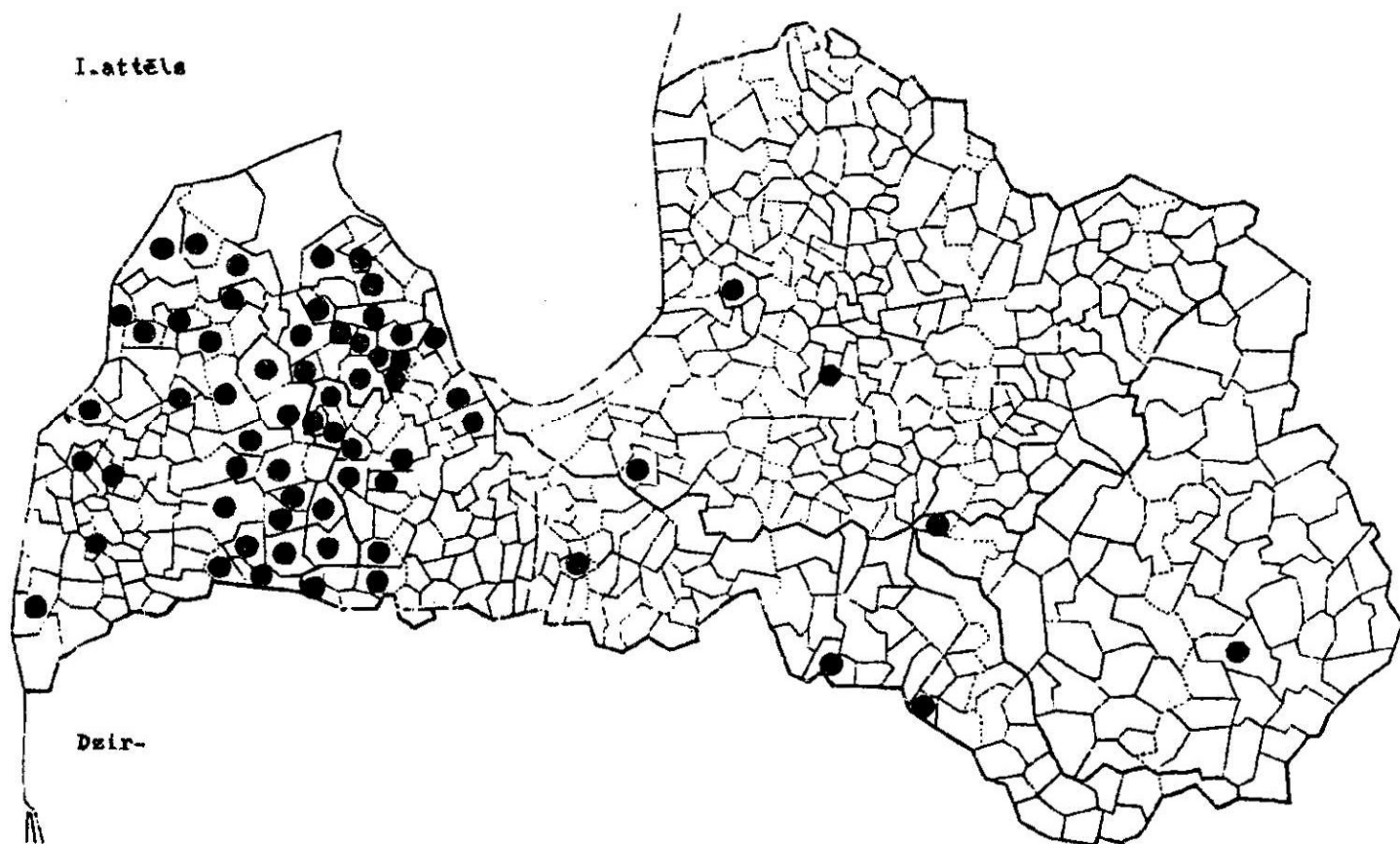

Dzintra HIRŠA

KURSISMU AREĀLĀ DIFERENCIĀCIJA UN TĀS CĒLOŅI

Kurzemē, Ventas lejtecē t. i. vēsturisko ventiņu lokalizācijas vietā, atrodas Sarkanmuiža jeb Ventas pagasts. No 1323 izanalizētiem Sarkanmuižas toponīmiem apm. 400 nosaukumiem ir fiziogēogrāfiska izcelsme. Šo toponīmu pamatā ir 65 pazemināta, 27 paaugstināta un 9 mežaina reljefa termini, 27 no šiem terminiem ir kursismi, piem., **brast(s)* „brasls“, *daņga* „kakts, stūris; neizbraucama vieta, bedraina vieta, līcis“ *duņba/ur-* (morfoloģiskais kursisms) (< *duņbrs*), *jūra?*, *klans* „peļķe“, *kurtums* „dziļums upē; upē izgrauzta vieta“, *laņka* „zema, slapja pļava; līcis; zāle“, *luņka* „jūras līcis; zema pļava, kas pavasarī pārplūst“, *pelce* „peļķe“, *pluōcis* „kūdras purvs; staigna vieta pļavā“, *pūna*² „slapjš, purvains mežs; purvs“, *puōsums*² „līdums (mežā)“, *vada* „brīva vieta mežā, ko var izmantot kā pļavu“ (vai *vads* III „purvains, biezs mežs“ ME IV 431), *valks*² „tekošs ūdens; meža strautiņš; mazs strautiņš“, *viga* „ieleja starp kāpām; zāle“, *cikste* (|| *čikste*, -s) „ceļš, kas tiek taisīts no sprunguļiem vai krūmu zariem; tas parasti mēdz būt meža ceļš; vieta uz dubļaina ceļa, kas labota ar zariem“, *cērpa* „cinis; gara zāle purvā (*Eriphorum*)“, „kurmja rakums, apaudzis ar zāli, sūnu; zāļu uzkalniņš“, bet „krūmājs; celms“ Dundagā, *kalva* „uzkalniņš; maza saliņa; līcis“, *baņga*, **virpulis* „akmeņains paaugstinājums“, *siļs*² „*Calluna vulgaris*“, *bērze* (fem. gen.) „bērzs, *Betula L.*“, *dziņa* „mežs“, *egliens* „egļu mežs“ (morfoloģiskais kursisms)“, *ē(r)cis* „*Juniperus communis L.*, paeglis“, *pucene* „*Sorbus aucuparia L.*, pīlādzis“, *viēcis* „*Salix rapens*, kārklis (paeglis Piltēnē, Dzīrā)“, Sarkanmuižā tā nozīme „mazi kārkli; krūmi; liels pudurs krūmu vai koku“. Šo kursismu izplatība Kurzemes teritorijā ir dažāda un šādai dažādībai ir konkrēti cēloņi:

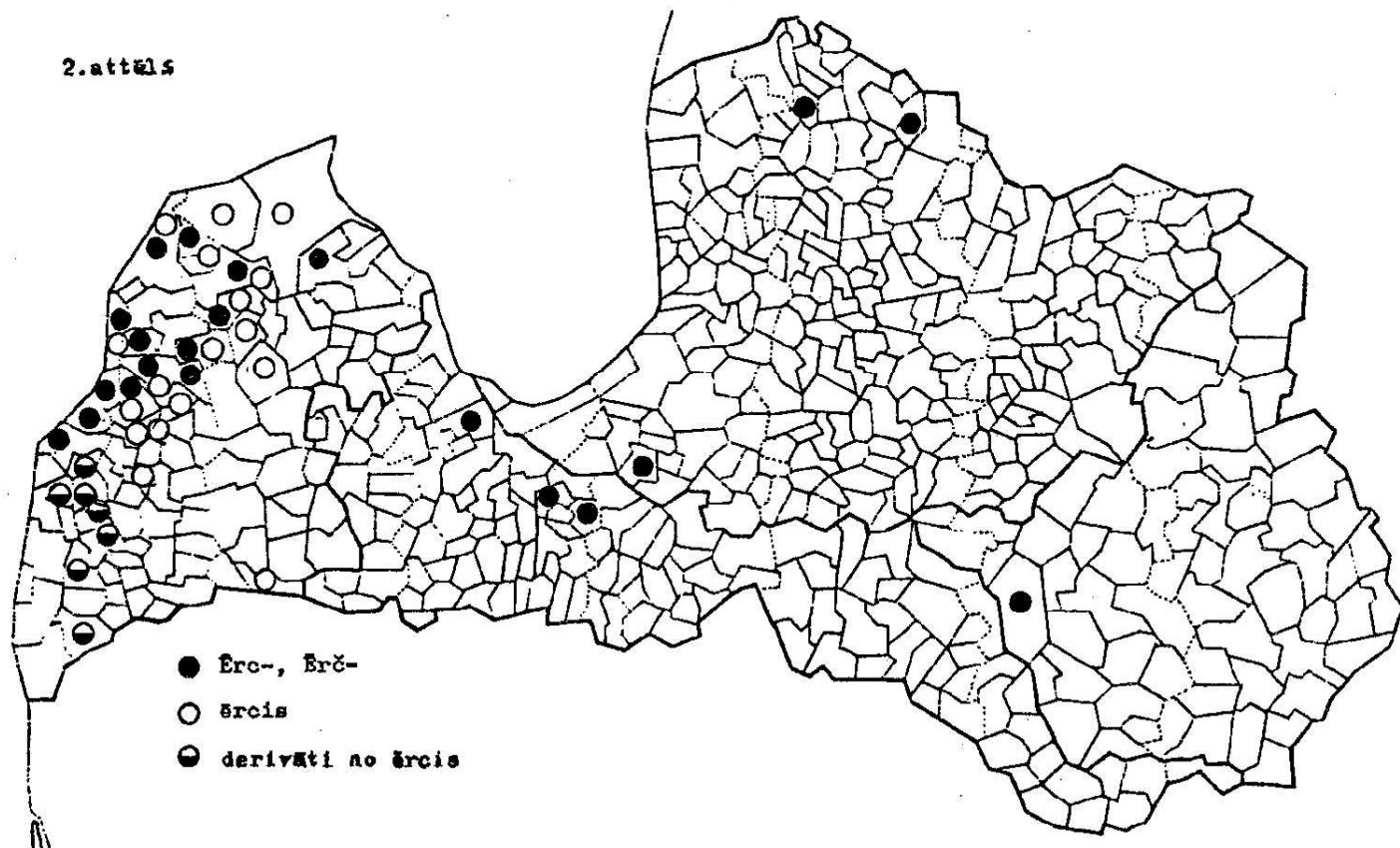
1) Tā var norādīt uz kuršu valodas dialektālo dalījumu, piem., *dziņa* toponīmos un apelatīvu līmenī izplatīts visā Kurzemē un pat Zemgales rietumdaļā (l. att.); attiecīgā liet. *giriā* areālā diferenciacija norāda uz tā izplatību galvenokārt Lietuvas dienvidrietumos un pierobežā ar Baltkrieviju, sal. LKA karti Nr. 113, bet toponīmos – gandrīz visā Lietuvā. Turpretī *ē(r)cis* „*Juniperus communis*, paeglis“ ir izplatīts tikai Kurzemes rietumdaļā. Bez tam vietvārdi ar *Ē(r)c-* ir izplatīti tikai Kurzemes ziemeļdaļā, bet Kurzemes dienviddaļā mēs sastopamies ar paplašinātām apelatīva *ē(r)c-* formām – *ērcietis*, *ērcetis*, *ērcasas*, kuru adekvātus vietvārdos neatrodam

(2. att.). Jau tautasdziesmās no Ventspils ir bijusi reģistrēta forma *ērcis*, starp citu ar *-r-* skaņu formā, kas ne vienmēr parādās fiksētajos vietvārdos, sal. *ērča bikses* BW 30562,4 un vietvārdus *Ēčbukupīte*, *Ēčmārtini* mā, *Ērce²* pl., *Ēcīši* mā. Varētu jau interpretēt šo vārdu kā semantisku analogiju ar vārdu *ērces* „acari“, pieskaņojot dzimti, sal. *paeglis*, *kadiķis*, arī liet. *ēglis* „kadiķis“ (pēc Savukynas 1966, 183), savukārt *ērci* (acari) šeit sauc par gliši. Taču jāpiemin arī liet. leksēma *erškētis* „ērķšķis, dzelonis, ..pabērzs, vilkābele, suņābele“. Gan latviešu, gan lietuviešu formas varētu apvienot etimoloģiskajā ligzdā ar gr. ἄρκυθος „paeglis“, serbu *rakita* „salix caprea, blīgzna“, čehu *rokyta* „kārklis“ (sal. ME I 574, Fasmer III s. v. *pakuta*). Taču no semantiskā viedokļa, manuprāt, kārkla un paegļa apvienošana ir visai problemātiska.

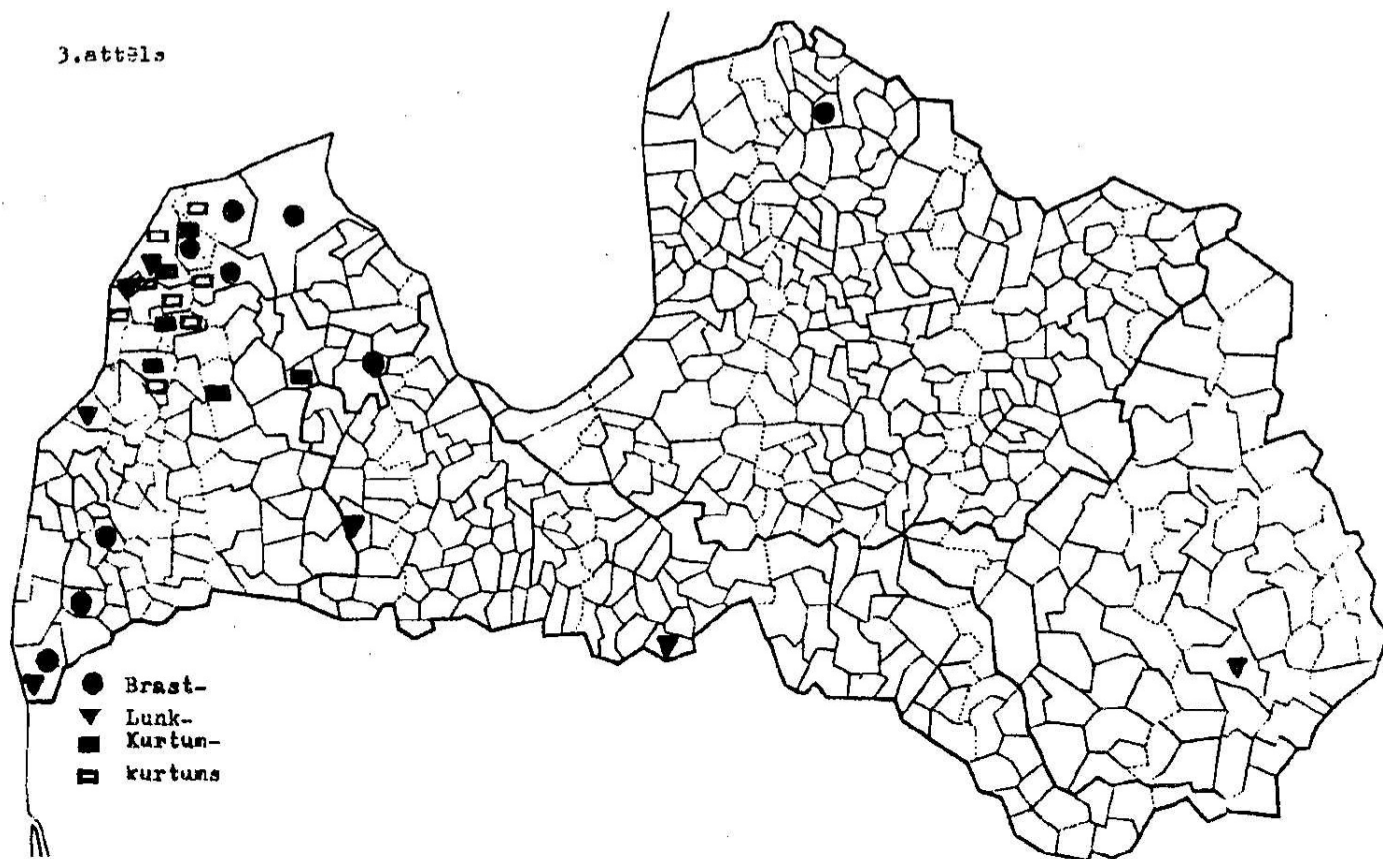
Terminiem **brast-*, *klans*, *laņķa*, *peļce*, *vada/s*, *vaļks²*, *baņģa*, *ceřpa*, *kaļva*, *cikste* (*čikste*, *-s*), *siļš²*, *dziņa*, *ē(r)cis* (?) ir paralēles lietuviešu valodā, taču ne vienmēr tie aptver visu Lietuvu. Šis areālais ierobežojums liecina vai nu par šo leksēmu kursisko izcelsmi, kā žem. *kikstys* (< kuršu Būga RR III 205), *šīlas* „Calluna vulgaris“, vai sēlisko, kā *valkā*, vai saistījumu arī ar kādu citu valodu (varbūt *klānas*). 7 terminiem – **brast-*, *luņķa*, *peļce*, *kaļva*, *ceřpa*, *dziņa*, *siļš²* – ir paralēlēs prūšu valodā. Bet fiziogeogrāfiskie termini *duņķbu/ur-* (morfol. forma), *kuřtums²*, *pūņa²*, *puōsums²*, *pluōcis*, **virpulis*, *ē(r)cis*, *pucene*, *viēcis*, *viga* (?) raksturīgi tikai Kurzemei. Arī šo terminu izplatība Kurzemē ir visai dažāda. Tikai ziemeļ- un ziemeļrietumu Kurzemē ir fiksēti termini *kurtums* (līdz Kuldīgai) (skat. 3. att.), *pūna²* (līdz Kazdangai) (skat.

2.attēls

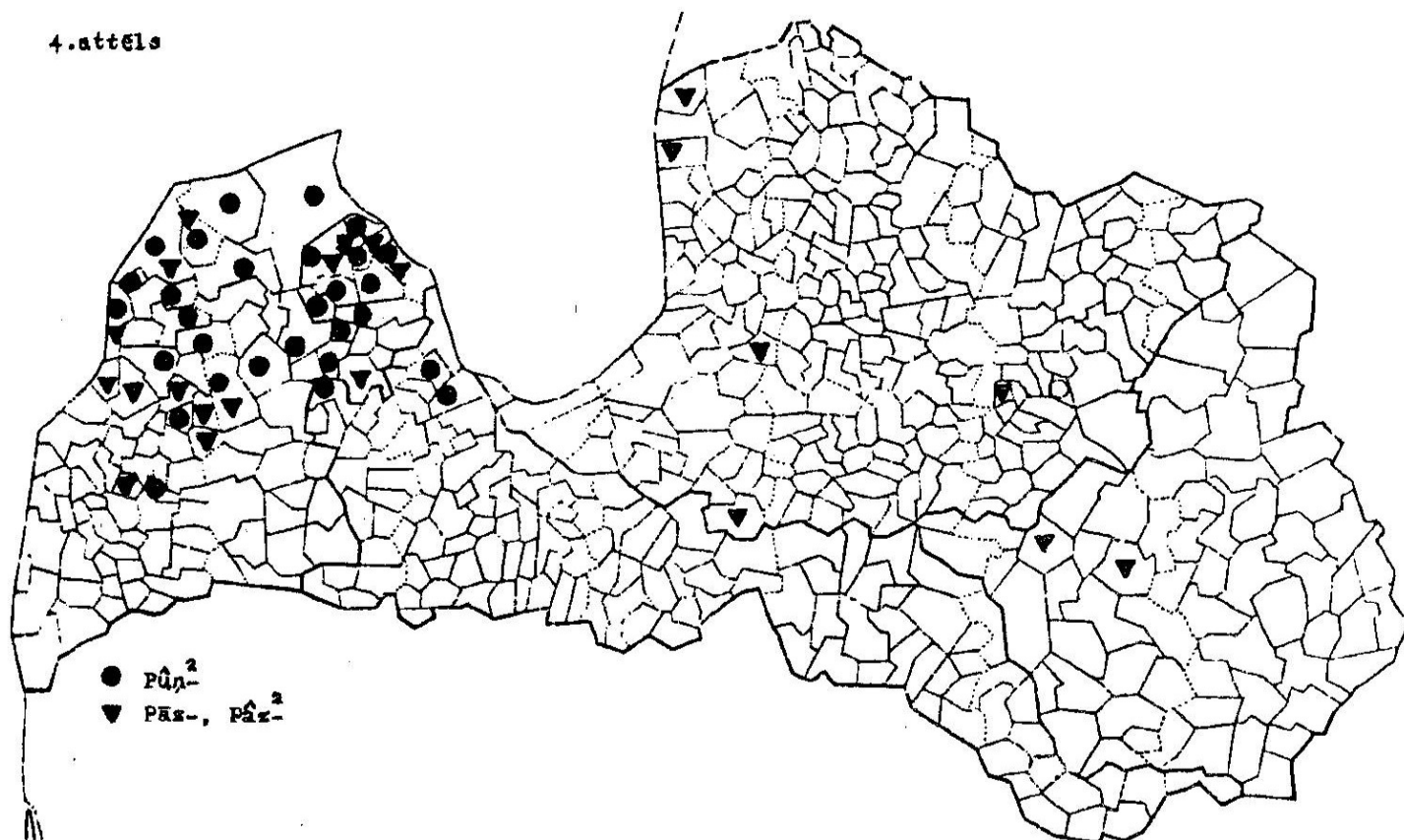

4. att.), **virpulis*, *viēcis*. *Pucenes* areāls ir galvenokārt ziemeļrietumu Kurzeme (Laumene, LDA karte Nr. 379a). Interesanti, ka šī koka nosaukuma semantiskā motivācija ir līdzīga lietuviešu leksēmu *putinis* „Kalnienbaum, irbenājs“ un *pūtinas*,

3.attēls

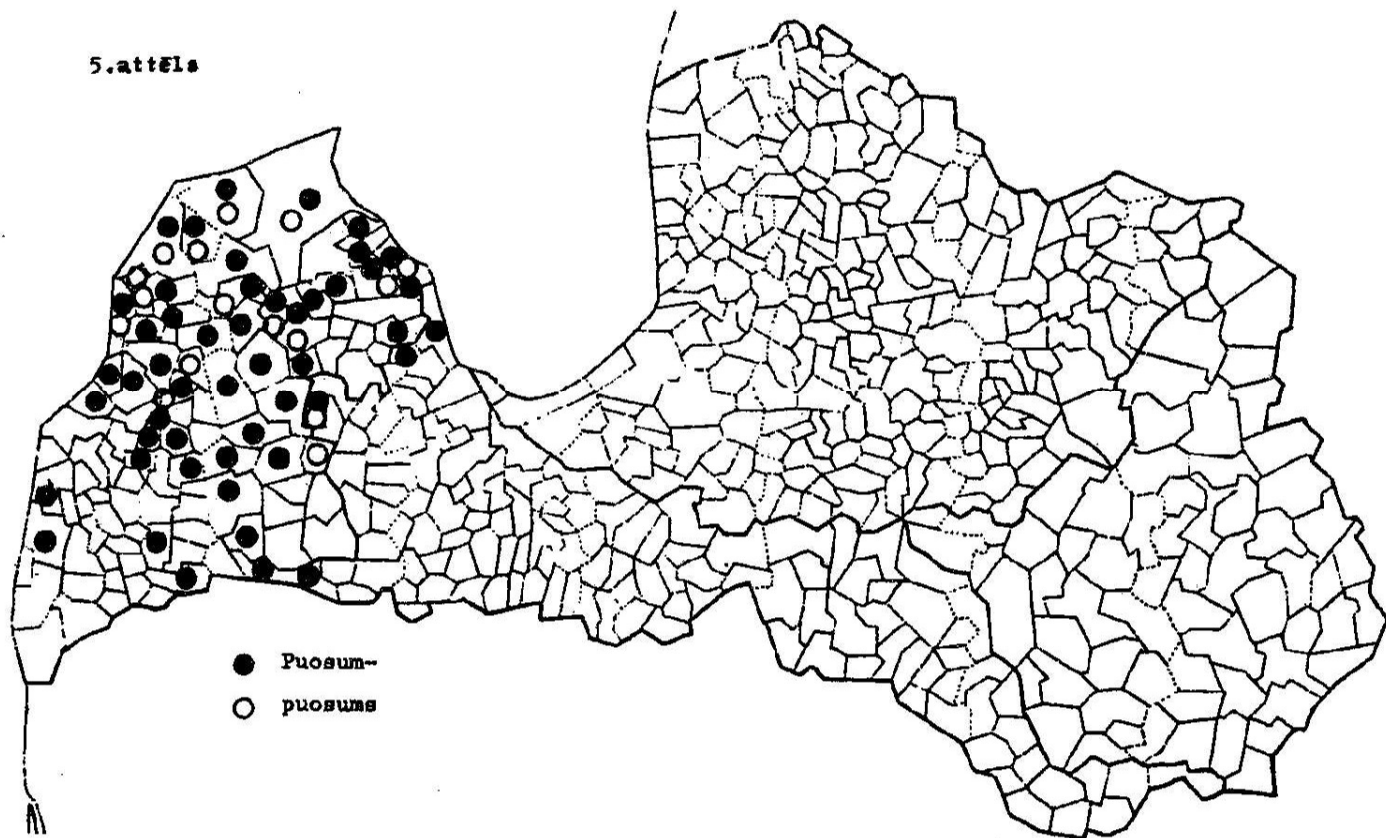
4.attēls

arī „kāda sēne“, ne tikai „irbenājs“, semantiskai motivācijai, proti, latv. *pucene* ir skaidrojama ar liet. *paūkštis* un go. *fugls* „putns“ ME III 401, līdzīgi, domāju, ar „putna“ vārdu ir skaidrojams arī liet. *pūtinās*, *putīnis*. Taču šo formu izplatībai jābūt ierobežotai Lietuvas teritorijā. Bet termini *puôsums*² un *pluôcis* izplatīti visā Kurzemē (5. un 6. att.).

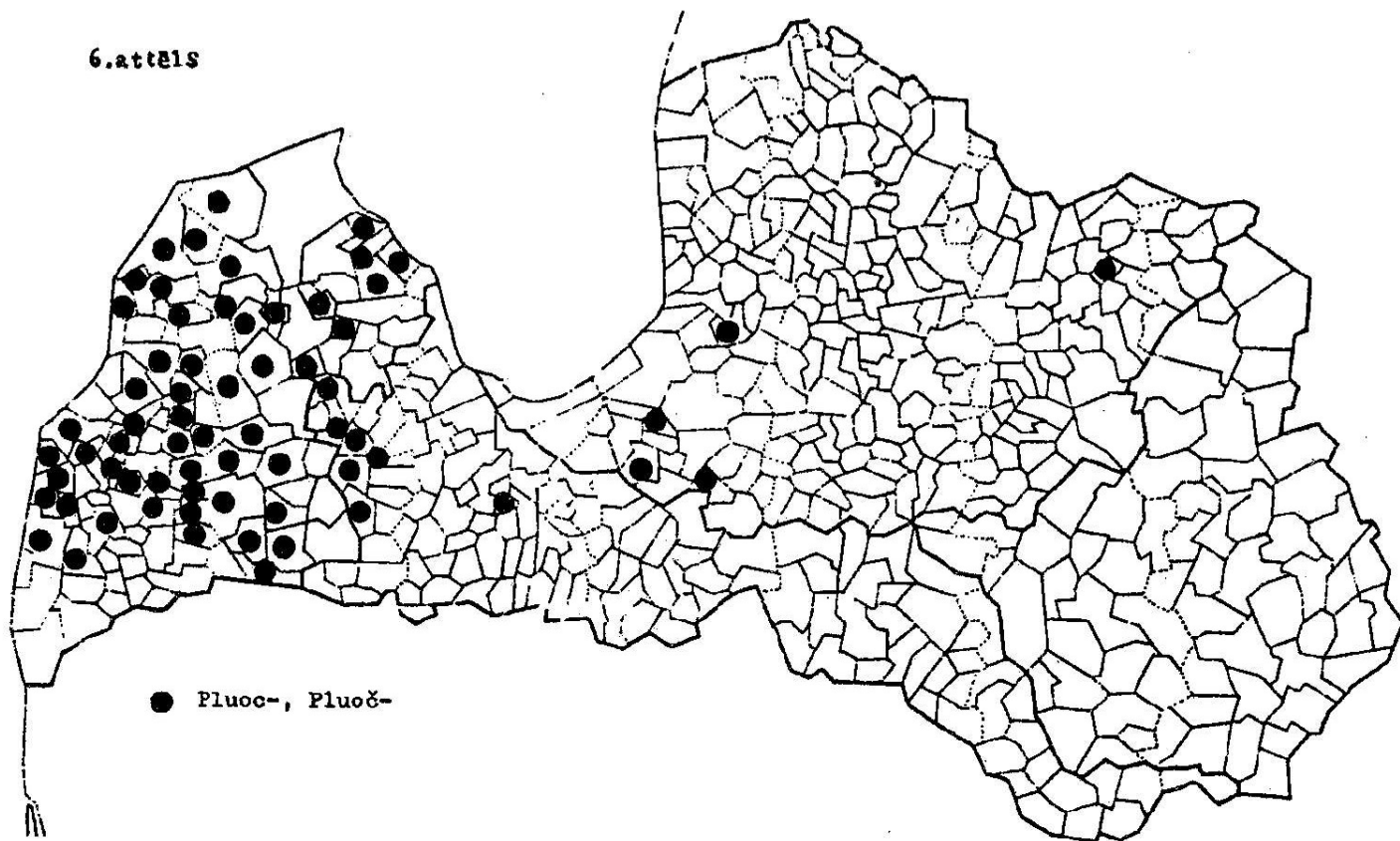
2) Kursismu diferenciācijas pamatā var būt gan radniecīgu, gan neradniecīgu valodu savstarpējā iedarbība. Piem., termina *pâze*² „kūdraina, purvainā vieta, kūdras purvs; vieta, kur kādreiz bijis ezers, kur tagad šūpojas un grimst“ izcelsme varbūt skaidrojama ar somugru valodu ietekmi, līb. *pôž* „kaļķakmens; akmens flīzes“, somu *paasi* „plakans (visai liels) akmens; liels akmens; iezis“ (SKES II 450). Šai sakarā interesants ir telmogrāfa prof. P. Nomala (1937, 16) skaidrojums, ka šie purvi varētu būt „zāļu purvi...“, kas „...veidojušies reljefa zemākās vietās, upju līčos un senezeru gultnēs, uz ko apilgti norāda dažreiz diezgan biezie kaļķainās gitijas sanesumi.“ Tātad *pâze*² ir Baltijas jūras somu izcelsmes kurzemisms, kura areāls pilnībā nosedz kursisma *pûna*² (< latv. *pūt* ME III 447) „mits, purvains mežs; purvs; purvainā pļava, kur aug grīslis un cita purva zāle“ areālu. Tādējādi novērojama vietējā fiziogēogrāfiskā termina aizstāšana ar citvalodu cilmes fiziogēogrāfisku terminu, turklāt Kurzemē šis *Pâz*², *Pâž*² vietvārdu areāls iziet ārpus lībiskā dialekta robežām (skat. 4. att.). Interesi izraisa fakts, ka pagaidām šīs leksēmas vietvārdos nav konstatētas Kurzemes dienvidos, toties līdzīgas nozīmes vārdu atrodam Baltkrievijā, kur Rečickas rajonā ir fiksēta leksēma *nas* ar nozīmi „kūdras karjers purvā, kur ieguva kūdru

5.attēls

(kurināšanai)“ (pēc Jaškin, 1971, 131) (nozīmes skaidrojums tāds pats kā *pāzes*² skaidrojumam Piltenē). Ašmenu, Svislacku, Baranaviču rajonā ir fiksēta leksēma *na3, nac* ar nozīmi „garenisks padziļinājums (kaut kur)“; rēta“ (SBG III 329).

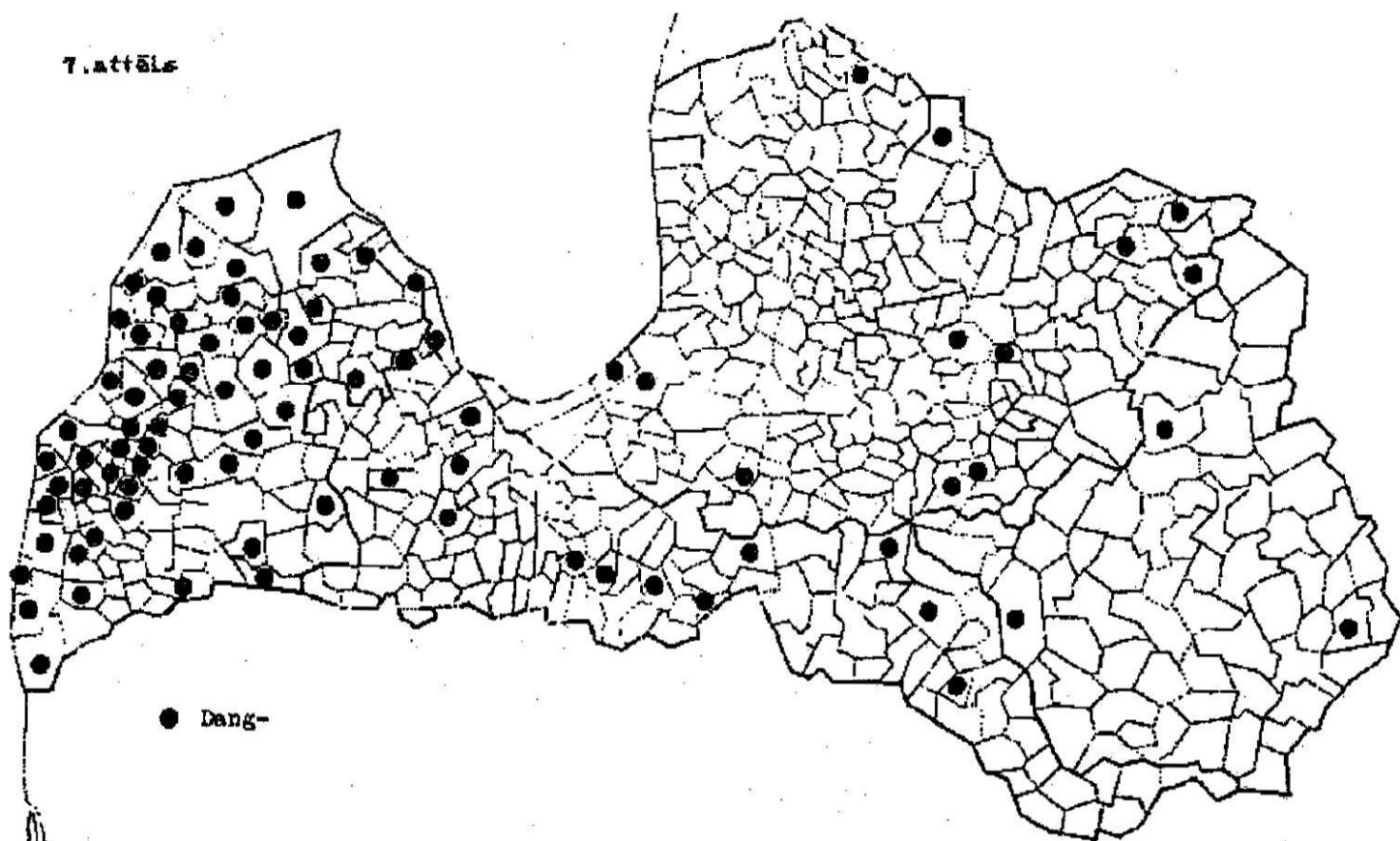
6.attēls

Analizējot *pāzes*² vārdu Latvijā, nācās pievērst vērību arī slāviskas izcelsmes *pāzei* ar nozīmi „grope baļķī“ (no kr. *naz* ME III 191), kas fiksēta Latgalē un Augšzeme. Šķiet, ka Rečickas *naz* ir senāks aizguvums no somugru valodām, varbūt ar baltu valodu starpniecību, bet Ašmenu, Baranaviču *naz* ir tās pašas izcelsmes kā kr. *nar*.

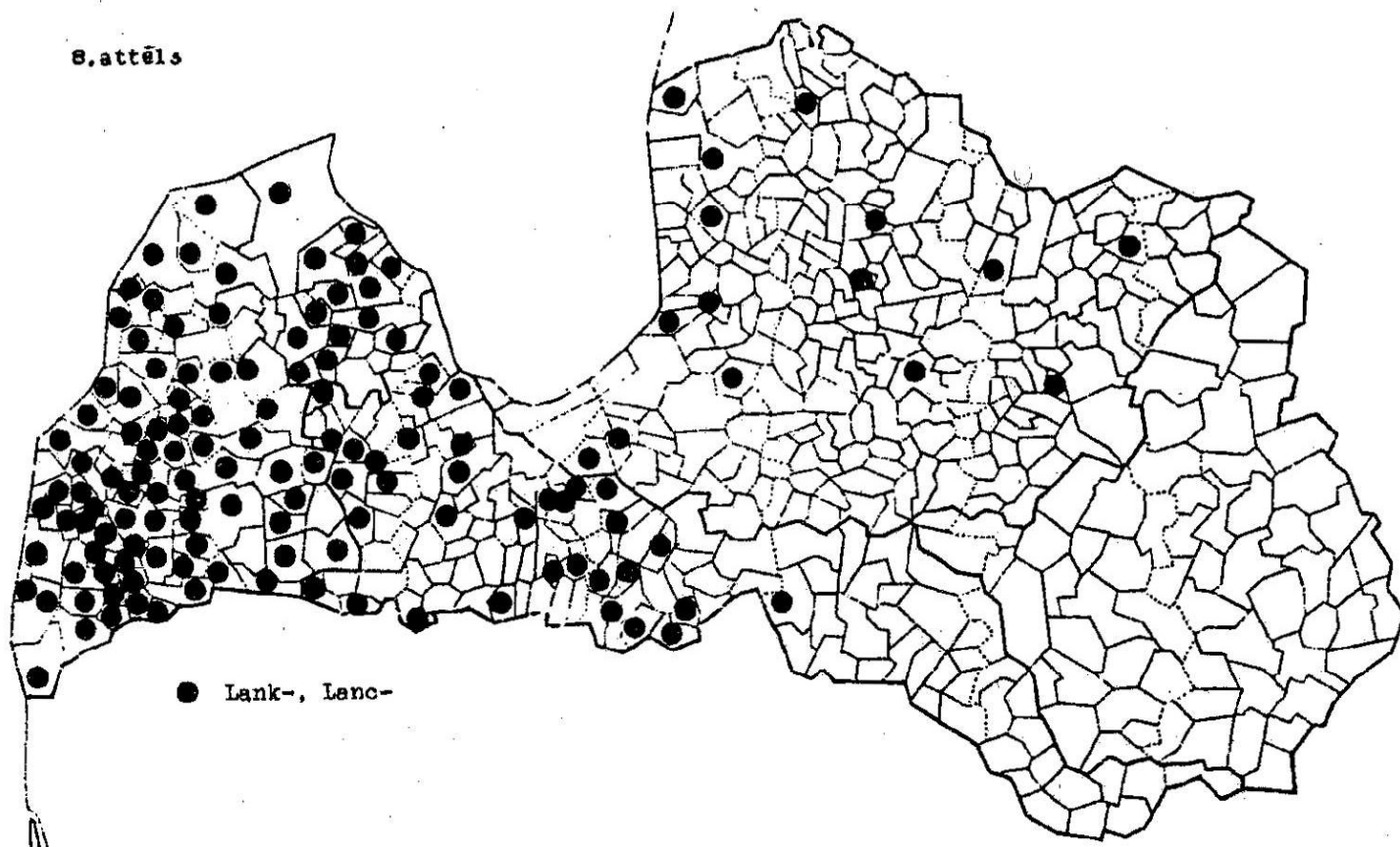
3) Šķiet, ka arī kursismu starpareālie sakari ļauj precizēt kursismu diferenciacijas cēloņus, piem., kursisms *daņga*, *klans*, *laņka*, *pluōcis*, *cērpa*, *čiksts* un arhaisms *dubens* ir reģistrēti arī Alsviķī, Mārkalnē, Kalncempjos, Zeltiņos, Mārupē, proti, nelielā Ziemeļaustrumu Vidzemes reģionā, kur, varbūt, tie ir sēļu substrāta elementi, jo sal.: „8. gs. uzplaukstošā ziemeļaustrumu virzienā ekspansīvā materiālā kultūra, kuru arheologi saista ar latgaļiem vai latgaļiem-sēļiem 8.-9. gs. mijā sasniegusi Indzera un Alūksnes ezera apkārtni... Alūksnes un Gulbenes novada baltu kultūras iepriekšējie posmi meklējami Aiviekstes vidusteces baseinā, kur tai senākas saknes un saistībā ar sēļu materiālo kultūru Augšzemē un Ziemeļaustrumlietuvā.“ (Atgāzis, 1984, 25, 26). Jāpievērš arī uzmanība tuvīnā Pleskavas novada aizguvumiem vai reliktiem, resp., adstrātam vai substrātam no baltu valodām, piem., senam *luņkas* aizguvumam apelatīvajā leksikā (?), leksēmai kr. *бор* 1) „virši, Calluna vulgaris“, 2) „Lycopodium (tikai augu nosaukumos), плаун“ un *sils* „t. p.“ semantiskajām paralēlēm (jeb tā būtu kuršu-prūšu-slāvu izosēma?). Šai sakarā interesants ir R. Agejevas atzīmētais fakts, ka „тем не менее можно отметить в балтской гидронимии исследуемого района (т. i. Pleskavas un Novgorodas apgabalos – Dz. Н.) черты как западнобалтские, так и восточнобалтские...“ (Ageeva, 1980, 151). Arī R. Agejevas analizēto hidronīmisko aizguvumu datējums, šķiet, salīdzināms ar Atgāža minēto laiku, proti, – „хронология заимствования балтской гидронимии определяется 1 тысячел. н. э. (возможно, и несколько раньше)“ [Ageeva, op. cit.]. Turpinot tēmu par kursismu iespējamo sakaru ar sēļiem, jāmin fiziogēogrāfiskie termini *daņga*, *čikste*, *cērpa*, kas, domājams, veido kuršu-sēļu izoglosas. Valodniecībā tik bieži apcerētā leksēma *daņga* (daži to uzskata par ekskluzīvu prūšu-kuršu izoglosu) varbūt veido kuršu-zemgaļu-sēļu izoglosu (skat. 7. att.); varbūtīgi konstatējama ir līdzīga izoglosa leksēmai *čikste*. Īpaši *laņkas* (skat. 8. att.) (daļēji arī *daņgas*) izplatība Zemgalē ļauj V. Dambes izvirzīto hipotēzi par tautosillabiskā -n saglabāšanos zemgaļu valodā uzskatīt par visai ticamu. Bet V. Mažuļa atzinums, ka „Wenn die Kuren (d. h. die Peripherie – Balten), Slawen (d. h. die Peripherie – Baltoslawen) und Litauer-Letten (d. h. die Zentral – Balten) ein gemeinsames Wort haben, so konnten dasselbes Wort auch die Altpreussen (die Peripherie – Balten und Nachbarn der Slawen) haben, z. b. lett. (< kur.) *laņka*, „Wiese“, lit. *lankà*, aksl. *lōka* – apr. **lankā* (**Lank-kaim* – *Lankaym.*)“ (Mažiulis, 1984, 167) ļauj meklēt mums termina *klans*, liet. *klānas* un kr. *клон* adekvātu leksēmu arī prūšu valodā. Interesanti atzīmēt, ka *klans* areālais pārtraukums Kurzemē sakrīt ar tur fiksēto *brast-* areālo pārtraukumu, kuram šī atbilsme prūšu valodā ir konstatēta.

7.attēls

Bērze, kas līdz šim tika uzskatīta par prūšu-kuršu areālam piederīgu leksēmu (fem. gen.) (Nepokupnas, 1983, 164, 160–167), apelaīvu līmenī ir konstatēta arī Sēlijā – Lubānā, Līvānos, Kalsnavā, Elkšņos, Neretā, Rudzētos (Ādlere, 1925, 164), tādējādi varbūt tā veido prūšu-kuršu-sēļu izoglosu.

8.attēls

Leksēmas *sils* semantikas liktenis baltu valodās ļauj izvirzīt hipotēzi, ka dažās prūšu vietvārdu formās vispirms var būt konstatējamās tieši adekvātās leksēmas (rietum) kursiskā(s) nozīme(s). Piem., tas attiecas arī uz leksēmu *valks*, kura areāla situācija Latvijā un Lietuvā, kā arī semantiski, manuprāt, visai caurspīdīgais vietu nosaukums *Powalken* rietumos no Vislas, ļauj secināt, ka arī prūšu valodā ir bijusi leksēma **valk-* ar nozīmi „strautiņš“ (bez sīkākas diferenciacijas). Līdzīgi semantiski adekvātās leksēmas prūšu valodā var būt **vads/a*, **viga* (sal. Laumane, 1987, 183, 205–210), **kalva*, **lanka*, **gir-* (atbilstošās vārdu saknes fiksētas tikai onomastikā). Salīdzināsim ar zināmo, piem., kuršu *luņka* 1) „jūras līcis“, 2) „zema pļava, kas pavasarī pārplūst“, 3) „ar baļķiem vai kā citādi norobežota vieta ezerā vai upē, kur iedzen plostus“ un pr. *lunkis* „stūris; nomaļa vieta; kakts“. Šeit konstatējama parastā semantiskā pāreja „kakts“: „līcis“. Tas pats sakāms par vārdu *daņga*, kuram ir nozīme „kakts, stūris; zema vieta; bedraina vieta; līcis“. Sakne *dang-* ir reģistrēta ļoti daudz prūšu onīmos, kuri vairumā gadījumu acīmredzot veidoti nevis no prūšu leksēmas *dangus* „debess, augslejas“ vai *dongo* „paliktnis dzeramtraukam“, bet gan visbiežāk tomēr no leksēmas **danga* ar fiziogēogrāfisku nozīmi un ar atbilstošajam kursismam līdzīgu semantiku.

4) Kursismu diferenciacijas cēlonis var būt arī migrācija. Starp citu, vienu un to pašu parādību bieži vien var skaidrot dažādi, diferenciacijas cēloņi var krustoties. Piem.,

a) Tikai ap Sarkanmuižu ir koncentrēti termini *klans*, **virpulis*, *viēcis*, *kurtums*, vietvārdi ar *Brast-*, vienreizēja reģistrējuma vietvārdi Latvijā – *Brida*, *Kamārce*², *Eļ(k)škene*², *Bluoku mājas*, divreizēja reģistrējuma vietvārdi *Būšnieku ezers*, (|| *Luōšu*² *ezers*, kuram līdzīgi vietvārdi reģistrēti tikai Kurzemē, || *Zušu ezers*), *Cirspene* (|| *Cirpstene*) c. Visi šie vārdi ir neapstrīdami baltismi, varbūt izņemot leksēmu *klans*, un daļai no tiem pagaidām nav fiksētas pat atbilstmes citās baltu valodās. Vietvārdi *Brast-*, *Kamārce*² un termins *klans* (bet nosacīti varbūt arī *luņka*) ir fiksēti ar vienādu areālo pārtraukumu, proti, tikai ap Sarkanmuižu un tikai gar Kurzemes robežu ar Lietuvu, *Bluoku māju* nosaukums sava *-k-* dēļ ir neapšaubāms kursisms (iespējams, no < *bluotis*, *-e* „daudzums, liels bars (mencu un citu zivju)“ (ME I 319): *pluōts*, *pluota* „renģes nāk ar *pluoti* „ar baru“ jeb *pluotē*“, arī nozīmē „ūdens pārpludinājis vienā *pluotī* pļavas“, „pļavas guļ *pluotī* pārplūdušas“. Sal. gr. *πλωτός* „schwimmend (peldus)“, go. *flōdus* „Flut (plūdi)“ (ME III 365). (Balsīgā skaņa skaidrojama ar balsīgu un nebalsīgu troksneņu miju vārda sākumā, kas ir raksturīga parādība šai izloksnei).

Būšnieku nosaukumā J. Endzelīns domā esam leksēmu *būsis* „ūpis, Uhu“, ko viņš ME I 358 saista ar gr. *βύαξ* „t. p.“ un arm. *bu* „Eule, pūce“. Apelatīvu līmenī tā izplatība nav zināma; leksēmas fiksējums ir tikai Ulmaņa vārdnīcā.

Cirspenciems jeb *Cirpstenes ciems* ir salīdzināms ar Dundagas ciema nosaukumu *Cirspene*, vācu valodā abi vārdi fiksēti *Zerspönen* formā. J. Endzelīns šo otro nosaukumu uzskatīja par iespējamu saistīt ar pr. *Kirsappen* (Apr. ON 64) resp. pr. *kirscha(n)* „pāri“ un pr. *ape* „strauts, maza upīte“ DI III 1 431, bet V. Kiparska skaidrojums par to, ka vietvārda 2. daļā var saskatīt leksēmu *pūna*² man liekas pārlicinošāks, jo viņa aizrādījums uz to, ka UB vietvārda 2. daļa bieži ir reģistrēta ar burtu *u*, ir visai būtisks. Un tādēļ, manuprāt, šoreiz tieši vāciskā forma ļauj šo pārlicību nostiprināt.

Šāds lokāls minēto leksēmu izvietojums vēsturisko ventiņu apmešanās teritorijā ļoti hipotētiskā līmenī var būt skaidrojams vai nu ar kuršu valodas dialektālo raksturu, resp., ar kuršu cilšu pārvietošanos un pie šīs cilts varētu būt piederīgi arī ventiņi, vai arī ar kuršu valodas perifērālo dabu, kas saglabājusi leksēmas **virpulis* „akmeņains paaugstinājums“, *viēcis* „*Salix rapens*, kārklis“, *būsis* un tādus vietvārdus kā *Cirspene* un *Kamârce*².

b) Kurzemē ir reģistrēta vesela virkne vietvārdu, piem., *Piēvspurvs* Usmā, *Raîste*² me Ēdolē, *Raîstas*² *puôrs*² Gudeniekos, *Raists* me Gārsenē, *Raista pļava* Basos, *Raîstkalns*² Snēpelē, *Brida* u Sarkanmuižā, 1253. g. *Appusen* (Apussen) mu Ēdolē, *Apuze* mu Sieksātē, Īvandē u. c. galvenokārt Kurzemes ziemeļu daļā, kas izskaidrojami tikai ar lietuviešu valodas palīdzību. Var jau domāt par spēcīgu lietuviešu migrāciju Kurzemē, taču, manuprāt, daži no šiem vārdiem ir bijuši arī kuršu valodā, piem., **apusē* „apse“, **bridā* „bridene“, sal. lokālos bridenes nosaukumus *bridnis*, *bridene*, *trejbridis*, *divbridis*, *bridža* utt., varbūt arī **raist-*, jo, pirmkārt, *riesta* izplatība Kurzemē atgādina fiziogēogrāfiskās leksēmas *kangars* izplatību, un, otrkārt, sal. pr. vietvārdus *Raysto pelk*, *Reisten*, *Raistpelkiai* (Apr. ON 138). *Piēvspurvs* varētu būt aizguvums no liet. val., ja nebūtu šeit stieptās intonācijas, atzīst J. Endzelīns (DI III 2, 362).

Šai ziņā interesanta parādība ir *Gir-* formu reģistrējums Latvijas teritorijā, turklāt visai dziļi iekšzemē, līdz pat Dzērvei Kurzemē un sēliskajās izloksnēs Augšzemē – Sērenē, Taurkalnē, Bārbelē, Kurmenē, Mazzalvē, Aknīstē, Dēmenē, kaut gan gar robežu ar Latviju ir fiksēti mežu apzīmējumi *mēdē* un *mīškas*, bet *giriā*, kā jau iepriekš teikts, tikai Lietuvas dienvidrietumos un gar robežu ar Baltkrieviju (LKA Nr. 113). Šai gadījumā gan varbūt mēs varam runāt par lituāniskiem vietvārdiem, ko balsta zemgaliskajām izloksnēm raksturīgā parādība *k*, *g* saglabāšana gaidāmā *c*, *dz* vietā.

Tātad varētu būt 3 kursismu diferenciacijas cēloņi, taču noteikt, kurš cēlonis ir katrā konkrētā gadījumā, ne vienmēr var.

Literatūra un saīsinājumi

Ä d l e r e M., 1925, Par koku vārdu *alksnis (elksnis)*, *bērzs (berze, bērza)*, *kļava (-s)*, *lazda (laids, lagzda, lezda, legzda, legzds)* izplatījumu, — FBR V 159–176.

A g e e v a, 1980 — Агеева Г. А., Гидронимия балтского происхождения на территории Псковских и Новгородских земель, — этнографические и лингвистические аспекты этнической истории балтских народов, Рига, 147—152.

A p r. O N — Gerullis G., Die altpreussischen Ortsnamen, Berlin—Leipzig, 1922.

A t g ā z i s M., 1984, Pētījumi Alsviķa ciema Asaru senkapos un arheoloģisko pieminekļu apzīmēšana Alūksnes apkārtnē, — Zinātn. atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1982. — 1983. g. pētījumu rezultātiem, Rīgā, 21—26.

F a s m e r, 1964—1971 — Фасмер М., Этимологический словарь русского языка, I—III, Москва.

J a š k i n, 1971 — Яшкін Я., Беларускія геаграфічныя назвы, Мінск.

L a u m a n e B., 1987, Lejaskurzemes fiziogēogrāfiskie apelaīvi (kuršu-prūšu paralēles).
Onomastikas apcerējumi, Rīga, 170—214.

L D A — Latviešu dialektoloģijas atlanta materiāli.

L K A — Lietuvių kalbos atlasas, I, 1974.

M a ž i u l i s V., 1984, Zum Westbaltischen und Slawischen, — Zeitschrift für Slawistik, XXIX (2), 166—167.

M E — Mülenbachs K., Latviešu valodas vārdnīca, Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelms, I—IV, Rīga, 1923—1932.

N e p o k u p n a s A., 1983, Baltai slavų giminaičiai, Vilnius.

N o m a l s P., 1937, Kurzemes purvu apskats, — Rakstu krājums, XXII, sēr. B: Dabas zinātņu raksti.

S a v u k y n a s B., 1966, Ežerų vardai: E — G, — Lietuvių kalbos leksikos raida, Vilnius, 183—184.

S B G — Слоўнік беларускіх гаворак Паўночназаходняй Беларусі і яе пагранічча, III, Мінск, 1982.

S K E S — Suomen kielen etymologinen sanakirja, I—V, Helsinki, 1955—1975.

U B — Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten, hrsg. von F. G. v. Bunge etc., Reval etc., 1853—1914.

c — ciems

mā — māja

pļ — pļava